

Batı Trakya Sorunu

Osmanlı Devleti 1912-13 Balkan Savaşı'nda yenilmiş, Edirne Kalesi de, 161 günlük kahramanca bir savunmadan sonra 26 Mart 1913 günü Bulgarların eline geçmişti. 30 Mayıs 1913'te imzalanan *Londra Barış Antlaşması* ile Osmanlı Devleti, Edirne dâhil Midye-Enez hattının ötesinde kalan Trakya'yı ve bütün Rumeli'yi Balkanlı müttefiklere bırakmayı kabul etmişti. Bu antlaşma ile bütün Batı Trakya da kaybedilmişti. Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak hâlinde hareket etmiş ve Balkan Savaşı'nı kazanmış olan Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti'nin terk ettiği geniş Rumeli topraklarının paylaşılmasında birbirlerine düştüler ve savaşa tutuştular. İkinci Balkan Savaşı başladı. Sırp ve Yunan kuvvetleri bir olup Bulgarlara saldırdılar ve Bulgar kuvvetlerini bozguna uğrattılar. Bu arada Türk ordusu da Midye-Enez hattını aşarak Edirne'yi Bulgarların elinden kurtardı (23 Temmuz 1913). 10 Ağustos 1913'te Balkan Devletleri arasında imzalanan *Bükreş Barış Antlaşması* ile Batı Trakya Bulgaristan'da kaldı. Yunan-Bulgar sınırı Kavala şehrinin 30 kilometre kadar doğusunda, *Mesta Karasu*'nun ağzından Ege'ye çıkmakta idi. Batı Trakya buradan başlıyor; Meriç Nehri'ne Kadar uzanıyordu. Yani Meriç ile Mesta Karasu ve Rodoplar ile Ege Denizi arasında kalan toprakları kapsıyordu. Batı Trakya nüfusunun yüzde 85'i Türk'tü. Bükreş Barış Antlaşması'ndan hemen sonra, Ağustos 1913'te Batı Trakya, Türk çeteleri veya milis kuvvetleri tarafından kurtarıldı; Batı Trakya'nın merkezi sayılan Gümölcine de 1 Eylül 1913'te Türklerin eline geçti. Batı Trakya'nın Türk çeteleri tarafından kurtarılması üzerine burada "*Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatı*" adıyla geçici bir hükümet kuruldu. Başkanlığa Müderris Salih Hoca seçildi, bazı beyler ve eski memurlardan bir de *Garbi Trakya Muvakkat Hükümet Heyeti* oluşturuldu. Bu geçici hükümetin üstünde *Garbi Trakya Hükümeti İcraiyesi* vardı ki bunun başında da, aynı zamanda *Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi* olan Süleyman Askeri Bey bulunuyordu. Batı Trakya'da böyle bir hükümet kurulması hem Bulgar Hükümeti'ni, hem de Osmanlı Hükümeti'ni telaşlandırdı. İki hükümet delegeleri buluşup 29 Eylül 1913'te *İstanbul'da Türk-Bulgar Barış Antlaşması* imzaladılar. Bu antlaşma ile Batı Trakya tamamıyla Bulgaristan'a bırakıldı. Yani Türk sınırı Meriç'e kadar geriledi, bugünkü sınıra yakın bir yerden geçti. Mustafa Paşa (Svilengrad) Bulgaristan'da; Karaağaç, Dimetoka Osmanlı Devleti'nde kaldı. Batı Trakya'daki geçici hükümetinin ömrü de sadece iki buçuk ay sürmüştü. (15 Ağustos—30 Ekim 1913). 6 Eylül 1915 günü Sofya'da bir *Osmanlı-Bulgar Hudut Düzeltme Antlaşması* imzalandı. Bulgaristan'ı Almanya ve Osmanlı Devleti safında Birinci Dünya Savaşı'na sokmak amacıyla yapılan bu antlaşma ile Bulgaristan'a Doğu Trakya'dan Türk toprağı verildi. Yurt savunmasını felce uğratacak biçimde Karaağaç-Kuleli Burgaz demiryolu da Bulgaristan'a terk edildi... Mütareke dönemimde *Trakya ve Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*, Yunan ve Bulgar tehdidine karşı Batı ve Doğu Trakya'yı korumak için çalışmalar yaptıysa da Yunan yayılması önlenemedi. Batı Trakya 27 Mayıs 1920'de, Doğu Trakya da 25 Temmuz 1920'de Yunan işgaline girdi. Bu, sözde geçici bir işgaldi, Trakya'nın kaderi Türkiye ile yapılacak barış konferansında kesinleşecekti. 10 Ağustos 1920 tarihinde Osmanlı Hükümeti'ne imzalatılan Sevr Antlaşması, Batı Trakya'nın şartlı olarak Yunanistan'a bırakılmasını öngördü. Şart, Batı Trakya'da yaşayan ve Elen aslından olmayan azınlıkların korunmasıydı. Yani, Miletler Cemiyeti sisteminde Batı Trakya Türklerinin azınlık hakları güvence altına alınıyordu. 28 Ocak 1920'de Osmanlı Meclis-i Mebusanı tarafından kabul edilen *Misak-ı Milli* ise Batı Trakya'nın kaderinin plebisit ile belirlenmesini öngördü: "*Türkiye ile yapılacak barışa kadar ertelenen Batı Trakya'nın hukuksal durumunun belirlenmesi de, halkın serbestçe açıklayacağı oya göre olmalıdır*" dedi. (Md. 3). Lozan Konferansı'na giderken İsmet Paşa'ya verilen 14 maddelik hükümet talimatının Trakya'ya ilişkin maddeleri şunlardı: "*5. Trakya garb hududu: 1914 hududunun istihsaline çalışılacaktır. 6. Garbi Trakya: Misak-ı Milli maddesi (yani plebisit istenecek)*" Lozan Barış Konferansı 20 Kasım 1922'de açıldı. Açıldıktan iki gün sonra Trakya sınırı konularını ele aldı. Bu konuda Lozan'da İsmet Paşa ile Ankara'da Başbakanlık arasında geçen bazı şifre telgraf yazışmaları özetle aşağıdadır (*Lozan*

Telgrafları kitabından aktarıldı): **22 Kasım 1922:** İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 15: "Konferans Komisyon halinde toplandı. Doğu Trakya için 1913 sınırını ve Batı Trakya için plebisit istedim. Venizelos, kabul etmeyeceğini söyledi. Bulgarlar, Ege Denizi'ne çıkış istediler. Ben, önerilerin hepsine gelecek toplantıda cevap vereceğimi bildirdim. Curzon ile tartıştık. Kendi görüşlerini açıkladı. Meriç'e kadar bir sınır ve bir de tarafsız bölge öngörüyorlar. Curzon, devletlerin birlik olduklarını yineledi. Fransız ve İtalyanlar onu doğruladılar. Karaağaç'ın kurtarılabilceğini umuyorum. Ama 1913 sınırını kurtarmak ve Batı Trakya'da plebisit yaptırmak zor. Bu yüzden konferansın kesilmesine meydan vermeyeceğim." **23 Kasım 1922:** İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 18, 19, 20, 21 "Arazi Komisyonu toplandı. Hepsine uzun bir cevap verdim. Yunanlılar saldırgan ve sorumludur, dedim. Batı Trakya'nın kendi kaderini belirlemesini ve Doğu Trakya için 1913 sınırını savundum. Bulgarlara Ege'de çıkış verilmesine Türkiye'nin taraftar olduğunu belirttim. Tarafsız bölge işi alt komisyona yollandı. Venizelos cevap verdi. Konuşmam Yunanlıları biraz güç durumda bıraktı. Alt komisyon öğleden sonra toplandı. Sınırdaki Karadeniz'den Ege Denizi'ne kadar 30 kilometre genişliğinde askerden arındırılmış bir bölge öngörülüyor." **25 Kasım 1922:** İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 27 "Alt komisyon toplandı ve askerden arındırılmış sınır bölgesini hazırladı. Tartışmalar uzadı. İş ertelendi. Bulgarlar Dedeoğaç'tan koridor istediler. Venizelos saldırdı. Bulgarlar bizim aleyhimize davranıyorlar." **26 Kasım 1922:** İsmet Paşa'dan Başbakanlığa tel. No. 29, 30 "Komisyonda Trakya sınırı görüşüldü. Curzon Karaağaç istasyonunu veremeyeceklerini söyledi. Batı Trakya'da plebisiti reddettiler. Sonra adalar işine geçildi..." **26/27 Kasım 1922:** Başbakan Hüseyin Rauf Bey'den İsmet Paşa'ya tel. No. 19. "Karaağaç'ın kurtarılabilceği, ama Batı Trakya'da plebisitin güç olduğu yolundaki görüşünüz uygundur..." Kısacası, Batı Trakya'da plebisit yapılması önerisi Lozan'da kabul ettirilemedi. Edirne'nin demiryolu istasyonu olan Karaağaç ise Lozan Konferansı'nda büyük güçlüklerle kurtarılabildi. Lord Curzon, Karaağaç Kasabası'nın Meriç Nehri'nin batısında kaldığı için Türkiye'ye katılamayacağını, Türklerin Meriç'i aşamayacaklarını ileri sürdü. Müttefikler ve Balkan ülkeleri tarafından da desteklendi. Balkan ülkeleri, Türkiye'nin Meriç'i aşmasından endişe duymuşlardı. Karaağaç, ancak uzun tartışmalar sonunda kurtarılabildi. Batı Trakya'da plebisit konusunda ise; Türkiye, yalnız kaldı. Plebisit yapılsaydı, Batı Trakya Yunanistan'da kalamayacak, ya bağımsız bir devlet olacak, ya da Türkiye'ye katılacaktı. Bu ihtimal Balkan Devletleri'ni ürküttü ve konferansta onları Batılıların yanına itti. Sonunda Batı Trakya, Yunanistan sınırları içinde bırakıldı. Burada yaşayan Türk-Müslüman azınlığına, Devletler Hukukunca öngörülen azınlık hakları tanındı. Lozan Barış Antlaşması'nda, mübadele dışında bırakılan İstanbul Rumları ve Batı Trakya Türkleri için "Azınlıkların Korunması" başlığı altında ayrı bir kesim yer aldı (Madde 37-45). Antlaşmanın Batı Trakya Türklerinin azınlık haklarıyla ilgili hükümleri, "temel yasa" niteliğindedir; yani hiçbir Yunan yasası, hiçbir Yunan yönetmeliği bu temel hükümlere aykırı olamaz. Yunan Hükümeti, Türk azınlığına karşı doğum, milliyet, dil, soy ya da din ayrımı gözetmeyecektir. Türk azınlığı, yasalar önünde eşit, dolaşım ve göç özgürlüğüne sahip olacak; basın ve yayında Türkçeyi serbestçe kullanacak; kullanması kısıtlanmayacaktır. Azınlığın kendi dini, sosyal, kültürel kurumları olacak, okullarında Türkçe eğitim verilecek vs. Lozan'da, Barış Antlaşmasının yanı sıra bir de *Trakya Sınırına İlişkin Sözleşme* imzalandı. Bununla Türk-Bulgar ve Türk-Yunan sınırının her iki tarafında yaklaşık 30 km genişliğinde askerlikten arındırılmış bir bölge oluşturuldu. Bu sınırlama 13 yıl sürdükten sonra 1936 yılında kaldırıldı ve Türk askeri tekrar Edirne'ye ve Trakya sınırına yerleşti. Lozan Antlaşması'yla Yunanistan'a bırakılan Batı Trakya, Yunan yönetimi altında üç vilâyet olarak örgütlendi. Türk sınırına bitişik bölgede "**Evros İli**" kuruldu, buranın merkezi Dedeoğaç (Alaksandropolis)'tir. Orta bölgede "**Rodop İli**" yer almaktadır, buranın merkezi Gümülcine (Komotini) şehridir. Batı Trakya'nın en batısında "**Ksanti İli**" bulunmaktadır, buranın merkezi İskeçe (Ksanti) şehridir. Batı Trakya'nın bir bölgesi de "Yasak bölge" ilân edilmiş ve buraya giriş çıkışlar sınırlandırılmıştır. Türkiye, Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya'dan çok göçmen almıştır; fakat mübadele dışında tutulmuş olan Batı Trakya'dan

resmen göçmen almamıştır. Batı Trakya Türklerinin “etabli” olarak yerlerinde kalmaları öngörülmüştür. İstisnai olarak zaman zaman Batı Trakya’dan Türkiye’ye sığınmalar olmuş, İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu sığınmacıların veya “mültecilerin” sayısında epeyce artış da görülmüştür. Fakat bunlar dışında Batı Trakya’dan “göçmen” alınmamıştır. Yunan Hükümeti ise Batı Trakya Türklerinin sayısını yıldan yıla azaltmak ve zaman içinde bu soydaşlarımızı bitirmek politikasını izlemiştir. Bu politikada çok yol alınmıştır. 1997 tarihli bir araştırmada: **“Etabli belgeleriyle Türk azınlığı olduğu tespit edilen Batı Trakya Türklerinin normal nüfus artışıyla bugünkü nüfusu 600 bin olması gerekirken Yunan yönetimlerinde uygulanan politikalar sonucu 150 bin’de kalmıştır”** denilmektedir. Türkiye’ye göç edemeyen Batı Trakya Türkleri, başka ülkelere gönderilerek sayıca azaltılmıştır. Bu soydaşlarımızın Avrupa’ya, Avustralya’ya göçleri teşvik edilmiş; fakat onlara verilen özel pasaportlarla geri dönüşleri yasaklanmıştır. Ülkelerinden çıktuktan sonra bu kardeşlerimiz bir daha ziyaret için dahi Batı Trakya’ya dönememişlerdir. Bir süre sonra bu soydaşlarımız Yunan vatandaşlığından da çıkarılarak, kapılar onlara tamamen kapanmış ve onların Batı Trakya ile ilişkileri kesilmiştir. Yunan Hükümetleri, Lozan Antlaşması’na yeteri kadar uymamayı sürdürmektedir. Batı Trakya Türk azınlığına baskılar uygulanmış ve uygulanmaktadır. Azınlığın “Türk” adını kullanması yasaklanmış, azınlık cemaatinin kendi müftülerini seçmeleri engellenmiştir. Türklerin toprak ve taşınmaz mal satın almalarının yasaklanması, Türk okullarında Türk öğretmenlerin görev yapmalarına sınırlamalar getirilmesi, Türk azınlığının Türkiye’den kitap getirtmelerinin önüne engeller oluşturulması gibi tutumlar sergilenmiştir. Radyo, TV, hoparlör yayınlarını yasaklanmış, % 85’i tarımla geçinen Batı Trakya Türklerine traktör ehliyeti verilmemiş, ehliyetsiz traktör kullanmaya kalkışanlar ağır para cezalarına çarptırılmışlardır. Devam eden çeşitli yaptırım ve baskılarla birlikte Batı Trakya sorunu kanayan bir yaradır. Anavatan Türkiye, diplomatik kanalla Türk azınlığının haklarını korumaya çalışmaktadır.

BİLÂİ N. ŞİMŞİR

KAYNAKÇA

AYDINLI, Ahmet, **Batı Trakya Faciası’nın İçyüzü**, Arın Yayınları, İstanbul 1971.

BIYIKLIOĞLU, Tefik, **Trakya’da Millî Mücadele**, Cilt 1-2, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1955.

EREN, Halit, **Batı Trakya Türkleri**, İstanbul 1997.

GÜNER, Zekâî, **Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1998.

Nevrekoplu Celal Bey, **Batı Trakya’nın Bitmeyen Çilesi**, Arma Yayınları, İstanbul 2000.

ORAN, Baskın, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını, Ankara 1986.

ŞİMŞİR, Bilâl N., **Lozan Telgrafları I (1922-1923), II (Şubat - Ağustos 1923)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990-1994.

23/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/bati-trakya-sorunu/?pdf=3758> adresinden erişilmiştir